

TANULMÁNYOK.

Elnöki megnyitó-beszéd.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1931. évi közgyűlésén.

Írta: SZÁSZ KÁROLY.

Egy idő óta irodalmi társaságunk ünnepei majdnem kizárólag régi nagyjaink emlékezetének jegyében zajlanak le, s mindúntalan sírokra teszünk csak koronát, születési vagy halál-ozási centenáriumokon. Ez a most folyó esztendő is több ilyen emlékűnnepet hoz, elsősorban irodalmunk lelkes bajnokának, a széphalmi vezérnek, a „szent öreg“-nek, Kazinczynak ünnepét, ki most száz éve hanyatlott küzdelmes és diadalmas élet után sírjába.

Bármeennyire hódolattal viseltetünk is „régí dicsőségünk“ iránt, s bármily lelkesen járunk is „őseink sírlakához“, s gyujtunk mindúntalan „régí fénynél új szövétneket“, és bármily boldogan és büszkén időzünk is azokkal, akik „másszor voltak“ — mégis, vagy talán annál inkább kell éreznünk, hogy irodalmunknak nemcsak nagy halottjai, hanem jeles élő munkásai is vannak, s kötelességünk nemcsak sírokra, hanem homlokokra is koszorút fonnunk. Bizonyos, hogy nemzeti irodalmunk jövőjének biztosításához szükségünk van multunk szent hagyományaira — de kétségtelen, hogy a jelennek a multat soha szem elől nem tévesztő áldozatos munkájára is. Ne csak azt nézzük, hogy mit tettek elődeink — hanem figyeljük azt is, mit dolgoznak kortársaink. Amint a multnak köszönhetjük a jelennek megalapozását — éppúgy a jelen munkája záloga a jövő sikerének. Tisztelnünk kell a régieket, s meg kell szívlelnünk a mult tanulságait — de ne tépdessük le a babért mai emberek érdemes fejről sem, s a munka verejtékes hétköznapijai között szenteljünk olyan ünnepet is, melynek hőse még közöttünk jár, s érzéseink és gondolataink eleven kölcsönhatásban vannak az övéivel.

Nem léha, zajos, hivalgó személyi kultuszra gondolok, aminek jogosultsága semmiképen sincs, tudományos társaság életében különösen nem lenne helyénvaló. De igenis, ünnepelnünk kell azokat az élöket, akik nem csupán egy vagy más tekintetben való kiválóságukkal szolgálnak rá vonzalmunk megnyilatkozására, hanem akiknek egyénisége valami jelentősebb eszme hordozója, kik küzdelmeiket eszményekért vívják, s kiknek neve így fennszárnyaló lobogó az önzetlen nemzeti munka valamely terén. Az a kortársunk, akinek egyéniségében kimagasló emberi értékek foglaltatnak, s kinek pályája és tevékenysége a nemzeti gondolat magasztos képviselőjét jelenti: már életében is megszerezte az érdemet arra, hogy ne csak kövessük, ne csak tanuljunk tőle, hanem egy-egy alkalommal ünnepeljük is őt.

Ezt a mostani egész esztendőt szellemi életünk egyik vezető embere teljes joggal nevezte a „Kazinczy év“-nek. De legyen szabad most tekintetünket a felé a férfiú felé is fordítanunk, aki Kazinczynak egyik legtudósabb, legmegértőbb magyarázója, aki a széphalmi mester akadémiái ünneplésében is az irodalmi munka fő-fő részese lesz, készülő nagyszabású tanulmányával. Nekünk e Társaságban különös örömeinkre és büszkeségünkre, s nemes dicsekedésünkre szolgálhat, hogy ez a Kazinczy-búvár nemcsak hogy egész szellemi világunk s irodalmi életünk egyik legkimagaslóbb és legtiszteltebb alakja, hanem éppen a mi Társaságunknak elnöke.

A külső alkalmat az ő bensőséges ünneplésére egy életrajzi szürke időpont nyújtja, egy mérföldjelző, melyhez elnökünk a Gondviselés kegyelméből jó egészségben, teljes szellemi erejében, töretlen munkakedvvel jutott el. Tartalmát és értelmét ennek az ünnepnek elnökünk munkájának elpusztíthatatlan értéke adja meg, — fényét az országos közvélemény nagyra-becsülése és helyeslése, — melegét a mi szíveink igaz szeretete.

Mikor több mint negyedszázaddal ezelőtt Beöthy Zsolt a Kisfaludy-Társaságban átnyújtotta a tagsági oklevelet a széket foglaló Négyesy Lászlónak — azt hangoztatta, hogy Négyesy irodalmi munkái példát mutatnak arra, hogy „mikép lehet és kell a lelkiismeretes tudományos részlet-búvárlatot a szellemi élet nagy távlatainak megvilágítására értékesíteni“.

Ez a mondás igazán találóan jellemzi a Magyar Irodalomtörténeti Társaság ezidőszerint való elnökét. Az ő munkáit —

akár rövid cikket ír, akár hosszabb tanulmányt, akár könyvet ad ki, akár előadás-sorozatot tart — egyrészt mindig a leglelkiismeretesebb akribiáig menő vizsgálódás, másrészt a legszélesebbkörű áttekintés és összefoglalás jellemzi. Olyan ő az irodalmi tudományok terén, mint a természetbúvár a maga szakmája körében. Amint ez nem hagyja figyelmen kívül a mező legegyszerűbb fűszálát, s tud jelentőséget tulajdonítani a nagyítóüveg alatt alaposan megvizsgált parányi szürke porszemnek is — éppúgy elnökünk figyelemmel kíséri az irodalmi élet minden apró jelenségét, s tud belőle érteni és magyarázni — következtetni és értékelni. Csak felületes ember nézheti le a tudományban az aprólékoskodást, amire nagy szintézisekhez is szüksége van az elvi alapon harcoló, eszményi célokért küzdő búvárnak, úgy a természeti, mint a szellemi tudományok terén. Bizony az irodalomtörténésznek is sokat kell görnyednie, fáradnia, pepecselnie is, míg gyakran egy nagy halom polyvában vagy szalmában rátalál értékes, fontos adatoknak néhány búzaszemére. De aztán, ha elveti ezeket a magvakat a fogékony lelkek televényébe: micsoda hatalmas kalásztenger növekedhetik belőle, nemzedékek munkás keze nyomán megsokszorozódva!

Az apró adatokat is fáradhatatlan szeretettel kutató, s azokat bölesen mérlegelő és nagy kérdések eldöntésére felhasználó irodalmi embereknek, érdekes egyeniség formájában megnyilatkozó képviselője a mi elnökünk, aki nemcsak közvetíti, hanem előre is viszi tudományukat. Mostanában nem is egy oldaltól s nem is egy ízben támadták elnökünket, mint tudóst, s mint a nemzeti szellemű irodalom szent hagyományainak egyik vezető emberét — és mi nem tudjuk, vajjon tudománya kincsesházának gazdagságát, vagy a nemzeti gondolatért való odaadó lelkesedését, avagy szívós küzdelemre alkalmas friss készségét bámuljuk-e inkább ezúttal is? De nemcsak most, ezeknek a méltatlan támadásoknak során, amiket olyan ragyogó fölényességgel és minden igazán komoly ember szerint nagy diadallal vert vissza a mi elnökünk — hanem már eddigi egész pályáján, beszédeivel, írásaival, élete példájával arra tanított bennünket, hogy az igazságot keressük óvatosan, de ha megtaláltuk: hirdessük bátran.

Csak példaképen említem, hogy valahányszor a túlesapongó Ady-kultusz helyett, az ifjú nemzedék lelki fejlődésének helyes irányba terelése érdekében — ami egyike a legfontosabb

nemzeti feladatoknak — a reális Ady-kultusz szükségességét hirdette: akkor is mindig bizonyosságot tett Négyesy afelől, hogy előtte igazán a közérdek a legfőbb és a legszentebb. Több évvel ezelőtt — éppen ebből az elnöki székéből — hangoztatta, hogy irodalmunk nemzeti jelentősége történetileg is beigazolódott, és „az irodalom elhunyt nagyjai a nemzeti kegyeletnek is tárgyai“. Tegyük mi most hozzá, hogy akik irodalmunk élő jeleseire nyelvet öltögetnek, vagy sarat dobálnak: azok léha eljárásukkal a jó ízlés elemi törvényébe és követelményeibe ütköznek, s vétének a napjainkban úgysis annyira megingott, s éppen ezért annyira szükséges tekintély-tisztelet ellen, és szembekerülnek a nemzeti összetartásnak rombolástól irtózó, ám építésre hivatott és alkalmas elvével.

„Nem mindegyikünk küzdelme sikerül — mondotta egyszer Négyesy László Társaságunkban —, de nagy eredményeket csak akkor érünk el, ha nagy célokat tűzünk ki.“ Négyesy munkásságának nagy eredményeit céljainak nagysága valóban biztosította. Mikor negyven esztendővel ezelőtt megjelent első nagyszabású műve — *A mértékes magyar verselés története* —, melyben a klasszikai és a nyugateurópai formáknak irodalmunkbeli történetét adta elő, maga mutatott rá arra, hogy tárgyalási módszerének statisztikai vonását némelyek talán túlzottnak tartják, de nyomban hangsúlyozta, hogy milyen fontos dolog, ha az irodalmi tények és fejlemények elemzésében a minőségi mérést a mennyiségi számbavétellel egészítjük ki, s így nem csupán általános formulákat kapunk, hanem pontos számértékeket is. Így ezzel a művével Négyesy a magyar verselméletnek olyan kifejtését nyújtotta, amellyel ha nem döntötte is meg Arany idevágó megállapításait, de mindenesetre tovább vitte a kérdést s ezzel nemzeti irodalmunk fejlődése kimutatásának szempontjából felettébb fontos eredményeket ért el.

De Négyesyről és pályájáról szólva, ha itt és most nem mehetünk is bele munkásságának részletes méltatásába — egyet ezen a helyen még különösen hangsúlyoznunk kell: Négyesy egyéniségének és törekvéseinek erősen és jellegzetesen irodalmi vonását. Ő egy alkalommal a külföldön annyit bolyongott Szenci Molnár Albertről szólva, úgy jellemezte ezt a XVII. századbeli jeles zsoltár-fordítót, aki a magyar verselés fejlődésére olyan nagy befolyást gyakorolt — hogy ő „az irodalom szenvedélyének tán első rabja, magyar fajunkból“. Ennek a

szenvedélynek azóta többen rabul estek irodalmi közéletünkben, köztük nem utolsó sorban maga Négyesy, aki éppen úgy egyik típusát képviseli a géniusznek, mint ahogy ő ezt Kazinczyról és Toldyról megállapította, akinek agyát — az ő mondása szerint — az érzésnek és akarásnak rendkívüli mértéke fűtötte.

Szent, igaz érzés, s lankadatlan és bátor akarás — mindig a közérdeknek, elsősorban éppen a nemzeti szempontból oly jelentős irodalmi közérdeknek szolgálatában: ezek jellemzik Négyesy Lászlót, ezek teszik életének tartalmát, ezek irányítják munkásságát, ezek adják meg személyének és pályájának igazi becsét, nagy értékét. Fennállásának éppen huszadik évét betöltő Társaságunk elnöki székében — felejthetetlen Beöthy Zsoltunk mindenképpen méltó utódjaként — kerek tíz év óta irányít és hat széleskörű tudásával, szellemének elevenségével s erkölcsi erejének megingathatatlanságával Négyesy László. Társaságunk folyóirata éppen abban az évben, melyben Négyesy az elnöki széket elfoglalta, az olvasókhoz intézett szövegében mintegy programként idézte Toldy Ferenc igéit: „Légy őr, hogy a felfuvalkodott ne usurpáljon, az ármányforraló ne öljön, sujtsd le a kontárt, s üzd ki a szép palotájának tornácaiból az uzorásokat s részegeket; segéld a kezdőt és éleszd; békéltesd össze a felekezeteket; az érdemest koronázd meg; a nagyot kőtkedve csodáld; a géniuszt pedig hagyjad önszárnyán repülni!...”

Ha ezt a hatalmas intést, ezt a nagyszerű életprogramot jól megfontoljuk és megértjük: tükrében bizvást megláthatjuk és megcsodálhatjuk képét annak a Négyesynek, aki immár évtizedek óta áll őrt nemzeti irodalmunk viharvert bástyafokán, s míg szerető gonddal egyengeti a kezdőnek rögös útját és boldogan bízza szárnyaikra az új tehetségeket — addig, hódolva az igazi nagyok előtt, bátran és biztosan sujt le a kontárookra, de — a harcot nem kerülve bár — lelkiismeretes buzgósággal hinti a béke magvait.

Túlzó dicséretekkel nem bánthatjuk meg elnökünket, akitől ilyen eljárást sohasem tanultunk, aki a képmutató frázisokat nem szereti sem mondani, sem hallani. De a hetven esztendő havától fehérlő feje előtt tisztelettel kell meghajolnunk — s ezt boldogan tesszük, önként szívünk szerint.

Elnökünk iránt való nagy szeretetünknek, őszinte nagyrabecsülésünknek, mélységes hálánknak jegyében nyitom meg a Magyar Irodalomtörténeti Társaság mai közgyűlését.